

DOINA IVANOV

DIDACTICA SPECIALITĂȚII

Copyright © 2013, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IVANOV, DOINA

Didactica specialității / Doina Ivanov. - București :
Pro Universitaria, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-658-4

371

CAPITOLUL 1

DIDACTICA LIMBILOR STRĂINE

*„Profesorul este cel care
își continuă educația în public”
(Theodore Roethke)*

1.1. INTRODUCERE ÎN DIDACTICA MODERNĂ

Niciodată nevoia de comunicare între oameni care nu vorbesc aceeași limbă n-a fost atât de mare. Un exemplu în acest sens este cazul spațiului nostru geopolitic, odată cu progresele Comunității europene și cu deschiderea granițelor la estul continentului, odată cu schimburile turistice și comerciale sau cu migrația populației.

Folosirea unei singure limbi (esperanto, engleza sau ori care alta) este imposibil de realizat și suscită obiecții întemeiate. Învățarea unei limbi străine nu este un lucru ușor, de aceea reflecția asupra modalităților în care predarea acestora se poate ameliora apare firească și necesară.

Lucrarea de față este mai mult un ghid de metodologie pentru studenții care doresc să îmbrățișeze cariera de profesor. Trebuie să precizăm încă de la început, că au fost publicate foarte multe cărți despre metode și tehnici de predare a limbilor străine. Nu există o carte anume despre modul corect de predare. Nu există nici o bază științifică pentru a scrie despre metodologia ideală de predare. Există însă publicații în care profesori de marcă descriu mai multe strategii și abordări, care par să fie bune și care au dat rezultate. Nicio carte despre didactica predării limbilor străine nu poate să ne spună precis CUM anume să procedăm în calitate de tineri profesori debutanți și care este cheia succesului. Cititorul poate avea acces la idei și îndrumare pas cu pas și un pic de inspirație, însă totul trebuie filtrat și adaptat în contextul local, unde își desfășoară activitatea profesorul respectiv. Deci fiecare trebuie să gândească „global” și să pună în aplicare „local”.

Autorii diferitelor manuale de didactica predării limbilor străine nu spun niciodată: „AȘA TREBUIE SĂ FACEȚI”, ci „IATĂ CÂTEVA MODURI, CARE PAR SĂ AIBĂ SUCCES”. Din multitudinea de idei profesorul debutant va selecta câteva opțiuni pe care le consideră utile în predare la clasa lui.

Este foarte importantă activitatea de „*coaching*”, perioadă în care un profesor cu vechime îi îndrumă pașii profesorului debutant pentru a-l forma, pentru a-l „profesionaliza” ca profesor. Este cu alte cuvinte „antrenoratul” profesorilor, când profesorul cu experiență îi arată personal profesorului debutant cum să procedeze în viitor, îi observă deficiențele, le discută împreună și apoi, prin antrenament, acestea sunt eliminate, și are loc eficientizarea activității didactice. Este așa numita pedagogia pașilor mici, de descompunere în secvențe mici a sarcinii complexe de antrenorat. Jeff Sandefer (SUA-17.08.2012) a definit termenul de „*coaching*” astfel:

„...o întoarcere la sistemul de relaționare maestru-discipol, care ajută atât la dezvoltarea de abilități, cât și la dezvoltarea de caractere”.

Relația dintre cei doi, maestru-discipol, trebuie să fie relaxată, de amicitie și constructivă, având drept scop dezvoltarea personală și profesională a profesorului debutant.

Se recomandă pentru profesorii debutanți să asiste cât mai mult la orele profesorilor cu vechime, să observe modul în care aceștia predau și să descopere „acel ceva anume” care-i caracterizează. Aș dori să amintesc aici exemplul studenților de la teatru, care merg în perioada stagiunii, seară de seară, la spectacolele în care joacă profesorii lor și le urmăresc cu interes interpretarea rolurilor pe scenă, învățând astfel de la actori consacrați CUM să devină actori profesioniști.

Pentru ce este nevoie de profesor?

Cei care învață limbi străine nu au întotdeauna nevoie de profesori. Ei pot învăța o limbă străină singuri acasă cu cărți, CD-uri, programe multimedia pe computer, casete video, etc. Alții pot învăța o limbă străină trăind și comunicând într-o zonă unde limba respectivă este folosită. Acest procedeu se numește *imersiune*, adică limba străină se învață din mers, după ureche, fără cursuri de specialitate. Alții învață în clase împreună cu alți studenți. Procesul de învățare a limbilor străine implică:

- Un studiu individual;
- O învățare după ureche;
- Un studiu în clasă.

Se pune întrebarea: „*care este rolul profesorului?*”, ce anume așteaptă studenții de la el?

Care este primul lucru care vă vine în minte, atunci când vă gândiți la „profesor”?

- Un profesor favorit/urât din școală;

- Un profesor jovial, haios care-și folosește vocea și gesturile pentru a vă amuza;
- Un profesor tradițional, care stă în fața clasei, vorbind, explicând în timp ce studenții ascultă atenți (sau moțând).

Mulți profesori au fost influențați, încă din perioada când stăteau în băncile școlii, de modul de predare al profesorilor lor. Unii profesori au lăsat o impresie profundă, fiind profesori excelenți. Alții dimpotrivă, au fost plictisitori, incompetenți, sarcastici și neprietenosi.

Profesorul are un rol activ. El este cel care radiază cunoștințe către clasă.

Studentul are un rol pasiv. El este cel care absoarbe cunoștințele și le stochează.

Formula esențială pe care studenții trebuie să o cunoască este următoarea:

PREDAREA ≠ ÎNVĂȚAREA, adică predarea nu înseamnă învățare.

Profesorul predă în clasă, însă studenții trebuie să facă un efort personal pentru a învăța. Nimeni nu poate transmite înțelegerea sau îndemânarea în capul studenților. „A TURNA CU PĂLNIA” cunoștințele este imposibil. Învățarea cere energie și atenție din partea celui care învață!

Predarea și învățarea

„Locul unde limbile intră în contact nu este un loc geografic, ci individul bilingv”, Uriel Weinreich (1951). Cadrul oricărei învățări lingvistice este înainte de toate cel al bilingvismului. Există o diferență esențială între prima limbă și a doua limbă, în vreme ce L₁ este limba prin care se construiește *funcția reprezentării realului*, numită și funcția simbolică, L₂, limba învățată, se mărginește la a permite comunicarea.

Trebuie reamintit faptul că achiziția limbilor străine este o modificare a conduitei subiectului prin care se manifestă adaptarea la o anumită nevoie. Învățarea ține de o conduită voluntară și durabilă. O atitudine pozitivă față de limba străină determină procesul încă de la motivația inițială. Se disting două motivații: una **extrinsecă** sau instrumentală și alta **intrinsecă** sau simbolică, integrativă. Prima este legată de nevoi de tip relațional, tehnic sau profesional, iar a doua, de gustul pentru cunoaștere, de plăcere, de dorința de a face parte dintr-o comunitate, cunoscându-i limba.

Se disting două tipuri de achiziție a limbilor străine: neghidată și ghidată. Prima se caracterizează prin faptul că se produce în comunicarea de zi cu zi – adică într-un mediu social altul decât școala și că nu există eforturi intenționale sistematice de călăuzire a procesului. Dacă cel care

vorbește într-o limbă străină reușește să se facă înțeles, nu are importanță cum, el va considera că sarcina ce-i revine este îndeplinită cu succes; dacă locutorul nu este sigur de un mijloc lingvistic, el îl va ocoli sau îl va evita. Altfel spus, ceea ce contează nu sunt progresele în limbă, ci folosirea acesteia; în acest caz, putem presupune că atenția la regulile de funcționare a codului și deci la încălcările normei va fi marginală.

1.1.1. Conceptul de didactică. Trepte și direcții de dezvoltare

Ramura pedagogiei care se ocupă cu studiul procesului de învățământ, ca principala modalitate de realizare a instruirii și educației, se numește didactică. Termenul derivă din termenii grecești „didaskein” = a învăța, „didaktikos” = instrucție, instruire, „didasko” = învățare, învățământ, „didaktike” = arta, tehnica învățării. Termenul a fost consacrat de Comenius, o dată cu publicarea lucrării emblematice **Didactica Magna** în 1657, adică a acelei „arte universale de a-i învăța pe toți totul”. De altfel, cei mai importanți pedagogi care au contribuit la întemeierea didacticii au fost Jan Amos Comenius și Johann Friedrich Herbart.

Învățământul (instrucția), în concepția lui Comenius, reprezintă forma principală de realizare a educației. Arta universală de a-i învăța pe toți de toate constă în introducerea metodică, sistematică, după anumite principii, a tinerilor în tainele cunoașterii, ale științei, bunelor moravuri și pietății. Însușirea cunoștințelor se realizează în mod treptat, prin lărgirea continuă a volumului de informații, asemenea unor cercuri concentrice. Pe baza teoriei cercurilor concentrice, Comenius a elaborat un plan de învățământ și programe școlare. Exemplul dat de părinți, prieteni, profesori duce mai departe acumulările survenite în urma instrucției propriu-zise. Metoda exemplificării se utilizează atât în formarea morală sau religioasă, cât și în asimilarea cunoștințelor pornind de la exemplul naturii. Comenius aplică regula lui Quintilian conform căruia "lungă este calea prin reguli, scurtă și rodnică va fi prin exemple". Activitatea proprie este indicată deoarece Comenius este convins de faptul că "scrierea se învață scriind, vorbirea vorbind, cântarea cântând, calculul calculând, supunerea prin supunere, abținerea prin abținere, adevărul prin spunerea adevărului" (Comenius, 1970, p. 294). Jocul este o prelungire sau un complement al activității și, de aceea, el este un mijloc foarte important de manifestare a spiritului copilului. Disciplina reprezintă un sistem de reguli care trebuie aplicate mai ales atunci când elevii au comportamente reprobabile. Fără a fi adeptul unei severități copleșitoare, Comenius sugerează că "o școală fără disciplină e ca

o moară fără de apă". El identifică două tipuri de disciplină: una brutală, bazată pe măsuri de constrângere, inclusiv fizică, și alta blândă, prin cuvinte și sfaturi bune. "Cea mai bună formă de disciplină" – spune marele pedagog – "ne-o oferă soarele ceresc, care dă lucrurilor în creștere totdeauna lumină și căldură, adeseori ploaie și vânt, rareori fulgere și tunete".

Sunt deosebit de interesante propunerile lui Comenius cu privire la programul școlar, la formele de organizare a procesului de învățământ și la structura anului școlar. Orarul cuprinde două ore de studiu dimineața și două ore de repetiții și aplicații după amiaza. A introdus sistemul vacanțelor, a folosit expresia de an școlar, a fixat data începerii studiilor la 1 septembrie. Marele pedagog teoretizează asupra sistemului de organizare pe clase școlare și pe bază de lecții. Astfel, Comenius indică mai multe trepte sau momente ale lecției:

- pregătirea prealabilă a copiilor în vederea înțelegerii a ceea ce este nou;
- prezentarea și analiza elementelor noi, demonstrarea în vederea receptării lor;
- memorarea cunoștințelor, reflectarea asupra a ceea ce se primește prin stabilirea unor reguli sau a definițiilor;
- realizarea unor exerciții aplicative, demonstrarea ipotezelor sau a regulilor.

Teoria didactică a lui Comenius are la bază progresia în cercuri concentrice care presupune că formarea intelectuală începe prin înțelegerea principiilor de bază, indispensabile achiziției altora. După o inițială analiză, se trece la critică și la judecată, iar după un interval de exerciții practice tânărului i se deschide imensul domeniu al căutărilor originale.

Pestalozzi, un urmaș al lui Comenius, s-a remarcat prin organizarea învățământului primar, prin elaborarea primelor metodici, anticipând o serie de principii psihologice ce stau la baza învățării: observarea sistematică a obiectelor și fenomenelor, sublinierea rolului intuiției în predare și învățare etc. Este unul dintre primii pedagogi care au emis ipoteze privitoare la instruire, pe care le-a testat, prefigurând astfel experimentalismul de la începutul secolului XX.

Un alt mare didactician este considerat a fi Johann Friedrich Herbart. Instrucția sau învățământul, după pedagogul german, reprezintă partea cea mai importantă a educației, constând din formarea unui cerc de idei din ce în ce mai complete și mai consistente. Prin instrucție se au în vedere două scopuri: dobândirea virtuții și atingerea multilateralității interesului. Acesta este atât mijloc (în sensul că stimulează învățarea), cât și scop (convertit în

predispoziția și dorința de a cunoaște). Pedagogul german a identificat mai multe tipuri de interese care rezulta 1) din cunoașterea lucrurilor și 2) din cunoașterea lumii sociale:

- interesul empiric, provocat de noutatea, intensitatea, coloritul obiectelor care sunt percepute;
- interesul speculativ, prin care se dă răspuns la întrebarea "pentru ce?";
- interesul artistic, stimulat de contemplarea și aprecierea artistică a lumii;
- interesul moral simpatetic, care se manifestă prin atenția acordată membrilor familiei, prietenilor, cunoscuților;
- interesul social, îndreptat spre un cerc de indivizi care aparțin comunității;
- interesul religios, care se materializează în contemplarea și cugetarea asupra tainelor lumii.

Formarea unor reprezentări clare și distincte se realizează cu ajutorul a percepției. A percepția este înțeleasă de Herbart ca fiind acel proces de lărgire a cunoașterii prin însușirea ideilor noi cu ajutorul celor vechi, prin încadrarea noilor informații în unitatea conștiinței personale. Conturarea cercului de idei se realizează prin patru trepte, numite mai târziu formale:

- **claritatea**, adică expunerea lecției de către profesor, pe baza intuirii obiectelor și fenomenelor;
- **asocierea**, mai exact realizarea unei conexiuni dintre materialul nou și cel vechi;
- **sistemul**, adică avansarea unor generalități precum definițiile, legile, normele;
- **metoda**, care constă în extinderea și aplicarea noilor cunoștințe.

Contribuțiile celor trei pedagogi au conturat cadrul general de referință al didacticii, dintr-o perspectivă deductivă, altfel spus didactica constă în „extragerea din concepții pedagogice mai largi a anumitor norme pentru acțiunea didactică” (De Corte, 1996, pag. 328). Dezvoltările ulterioare au completat aria de preocupări a didacticii cu așa numita didactică experimentală, ivită odată cu curentul educației noi. Scopul acestei orientări în didactică constă în ameliorarea acțiunii educative prin observarea cât mai fidelă a acesteia în desfășurare. Așadar, demersul deductiv – normativ herbartian va fi înlocuit de demersul descriptiv – inductiv de tip experimental. Dintre reprezentanții cei mai importanți ai acestei noi orientări îi pomenim pe E. Meuman, W. Lay și Peter Petersen. Vom vedea, pe scurt, contribuțiile fiecăruia dintre ei.

Meuman, lucrând cu Wundt în laboratorul de psihologie experimentală al acestuia, s-a ocupat de probleme precum: dezvoltarea limbajului, originea semnificației cuvintelor, tehnicile de învățare, rolul repetiției, al uitării în memorare, efectul lucrului individual sau în grupuri, psihologia învățării la adulți și la copii etc. Metoda utilizată cel mai frecvent de el este experimentul de laborator, iar țelul lui era să producă progrese în practica didactică prin intermediul cercetărilor empirice. Deși a ignorat relația umană și firescul situațiilor educative naturale, meritul lui constă în abordarea experimentală a problemelor didacticii, conferind pentru prima dată un suport științific legilor didacticii. În opinia unor exegeți, meritul lui cel mai important constă în distanțarea față de acea pedagogie filozofică și deductivă, cât și de pedagogia empirică, bazată pe tot felul de experiențe subiective și de opinii.

Lay, un discipol al lui Meuman a dezvoltat și el cercetarea empirică, însă nu în laboratoare universitare, ca predecesorul său, ci în practica învățământului ca atare. Acest fapt conferă rezultatelor investigațiilor sale un caracter de reprezentativitate extins, fiind mult mai intim legate de activitatea didactică de la clasă. Concluziile experimentelor conduse de el posedă o mai mare validitate ecologică.

În sfârșit, o metodă cu totul aparte de cercetare a acțiunii didactice a dezvoltat Peter Petersen. Procedura propusă de el constă în realizarea unei înregistrări literale a procesului didactic – cel mai frecvent o lecție întreagă – fără a apela la o schemă, la un cadru prealabil; ulterior, această înregistrare („protocol”) era analizată, extrăgându-se sugestii metodologice din datele colectate. Desigur că un astfel de demers era puternic marcat de subiectivismul celui care înregistrează „tot ceea ce părea important”, însă metoda propusă de Petersen are pretenția (nefondată, conform psihologiei cognitive, dar și a celei sociale – teoria stereotipurilor) de a aborda procesul didactic direct și fără scheme preconcepute (e drept, și fără ipoteze de lucru!).

În concluzie, putem afirma, în acord cu E. De Corte (De Corte, 1996, pag. 2). că didactica a parcurs mai multe stadii, dintre care delimităm perioada pre-științifică și perioada științifică. În perioada pre-științifică, didactica s-a alimentat preponderent din experiența empirică, din credințele tradiționale, din cutumele pedagogice; aceste „bune practici” au fost dobândite fie prin încercări și erori în predarea efectivă, fie prin deducții din teoriile abstracte, de factură filozofică. Aceasta ar fi didactica tradițională. În opoziție, în perioada științifică didactica integrează cunoștințele și ipotezele cele mai solide, furnizate mai ales de științele

sociale și în special de cercetarea experimentală în educație. Este ceea ce unii autori numesc didaxologie. Pe scurt, două didactici: una **tradițională**, de origine filosofică, speculativă, deductivă – alta **modernă**, de sorginte socio-umană și experimentală, inductivă, dar și deductivă.

1.1.2. Obiectul de studiu al didacticii

În mod clasic, didactica are ca obiect de interogație componente ale activității instructiv-educative precum: adecvarea obiectivelor educaționale la specificul învățării sistematice, contextualizarea conținuturilor de predat la situațiile concrete de învățare, degajarea normelor și principiilor care reglează procesul de predare și de învățare, elaborarea și explicarea procedeelelor și metodelor didactice de predare-învățare, descrierea formelor organizatorice de realizare a instrucției, asigurarea unui control și a unei verificări a rezultatelor instruirii.

Treptat, plecând de la explicarea procesului de învățământ prin intermediul speculației și introspecției, didactica a devenit o artă, apoi o teorie a procesului de învățământ, bazată pe observație sistematică și explicație științifică, în zilele noastre primind înțelesul de știință sau teorie a procesului de învățământ. Astăzi, didactica are ca obiect de studiu procesul de învățământ, cu toate componentele sale și interacțiunile dintre aceste componente. În funcție de nivelul la care se realizează procesul de învățământ, didactica se clasifică în mai multe subramuri: didactică preșcolară, didactică primară (școlară), didactică gimnazială, didactică liceală (pentru ciclul inferior și superior de învățământ), didactică universitară / a învățământului superior.

Din punct de vedere al evoluției, didactica s-a dezvoltat pe parcursul mai multor etape:

Didactica tradițională de tip magistrocentrist cu următoarele caracteristici:

- centrare pe predare;
- percepția ca sursă principală de cunoaștere;
- dirijarea autoritară a învățării.

Didactica modernă de tip psihocentrist cu următoarele caracteristici:

- valorificarea rezultatelor psihologice și sociologice;
- accent sporit pe metodele de predare-învățare;
- explicarea dimensiunilor sociologice și psihologice implicate în realizarea funcțiilor instructiv - educative.